

ВОЛКОВА Л.М.

(Київський нац. лінгвістичний ун-т)

ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ ЯК ЗАСОБИ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядаються дискурсивні маркери англійської мови, які мають у своїй семантичній структурі компонент «протиставлення». Доводиться, що основна функція даної групи дискурсивних маркерів реалізується на рівні дискурсу, у який вони додають багато прагматичних смислів.

Ключові слова: дискурсивний маркер, експліцитна пропозиція, імпліцитна пропозиція, семантичний компонент, іллокутивна сила.

Волкова Л.М. Дискурсивные маркеры как средства успешной коммуникации. В статье рассматриваются дискурсивные маркеры английского языка, имеющие в своей семантической структуре компонент «противопоставление». Доказывается, что основная функция данной группы дискурсивных маркеров реализуется на уровне дискурса, в который они привносят множество прагматических смыслов.

Ключевые слова: дискурсивный маркер, эксплицитная пропозиция, имплицитная пропозиция, семантический компонент, иллокутивная сила.

Volkova L.M. Discourse Markers as Means of Felicitous Communication. The article focuses on discourse markers of the English language. A separate group of discourse markers that have in their semantic structure the semantic component “contrast” is analyzed. It is proved that the main function of the given group of discourse markers is revealed in discourse to which they add a lot of pragmatic meanings.

Key words: discourse marker, explicit proposition, implicit proposition, semantic component, illocutionary force.

Термін «дискурсивний маркер» був уперше запропонований Д. Шиффрін, яка розглядає лексичні одиниці *oh, y'know, I mean* та ін. як засоби когерентності в діалогічному дискурсі [Schiffrin 1987; Schiffrin 2003, p.54-75]. Американські дослідники Б. Фрейзер та Д. Блейкмор значно поширили список дискурсивних маркерів англійської мови, надавши до нього багато інших мовних одиниць (наприклад, *anyway* та *after all*), але вони також розглядають дискурсивні маркери лише як засоби дискурсивної когерентності [Frazer 1993, p.113; Blakemore 2003, p.1-16]. Аналогічний підхід знаходимо в українського дослідника С.В.Засекіна [Засекін 2001]. Основна мета даної статті довести, що зазначена функція не є єдиною, яку ці мовні одиниці реалізують у діалогічному дискурсі. Актуальність дослідження визначається загальною спрямованістю сучасних філологічних студій на впровадження новітніх підходів до аналізу мовних одиниць з метою виявлення їхніх дискурсивних функцій, що особливо

важливо стосовно дискурсивних маркерів сучасної англійської мови, оскільки вони відіграють значну роль у процесі спілкування й роблять мовлення природним та автентичним. Дослідження зроблено на матеріалі таких дискурсивних маркерів сучасної англійської мови, що мають у семантичній структурі імпліцитний компонент «протиставлення».

До дискурсивних маркерів із семантичним компонентом «протиставлення» належать службові мовні одиниці *after all, in fact, actually, anyway, anyhow, at any rate, really*. Усі зазначені мовні одиниці є носіями особливої, прихованої семантики, яка проявляється лише при співвіднесенні висловлення, у якому знаходиться один із дискурсивних маркерів, з іншим висловленням, яке, як правило, присутнє в дискурсі імпліцитно. Підґрунтям для об'єднання зазначених одиниць в одну групу є той факт, що всі вони мають у своїй семантичній структурі інваріантний компонент «concession», що можна довести, якщо співвіднести висловлення з дискурсивним маркером із пропозицією, яка це висловлення імпліцитно вводить. Так, наприклад, у наступному фрагменті дискурсу: *"I really hope that after all this preamble you're not going to tell me, 'Oh, yeah, I remember. He did kill her after all."* [J. Lescroart. *Nothing but the Truth*, p.58] висловлення *He did kill her after all* співвідноситься із пропозицією *though (for some reason) he wasn't expected to do it*, яка не знаходить експліцитного вираження в дискурсі, але добре розуміється комунікантами завдяки логічному оператору *after all*. Таким чином, семантика службових слів даної групи є процедурною й виявляється лише при співвіднесенні двох пропозицій, експліцитної та імпліцитної. Саме завдяки такої унікальній особливості, дискурсивні маркери з інваріантним компонентом «concession» мають багатий прагматичний потенціал, що робить їх важливим засобом реалізації різноманітних дискурсивних смислів у процесі комунікації.

Семантичний зміст службової одиниці *anyway* можна описати як *"something happened or will happen in spite of some circumstances"*. Так, наприклад, якщо ми кажемо *Thank you anyway*, ми не тільки намагаємося зберегти своє обличчя та бути ввічливими, але й одночасно в даному висловленні імпліцитно присутній натяк, що пропонована нам послуга не допомогла чи виявилася непотрібною. В залежності від позиції даного дискурсивного маркера у висловленні, яка може бути ініціальною або фінальною, *anyway* може мати в діалозі наступні функції: а) виступати як маркер ввічливої поступки, б) виступати як маркер позначення кінця дискурсивної вежі й переходу бесіди в інше тематичне русло, в) уживатися в якості маркера реітродуктора головного топіку після його попереднього відхилення або

г) слугувати як маркер часткового непогодження реципієнта з попереднім висловленням або фрагментом дискурсу. Іншими словами, дана одиниця може мати в діалогічному дискурсі наступні прагматичні функції: зміна теми інтеракції, закриття теми інтеракції, підведення підсумків інтеракції, непогодження з точкою зору комуніканта. Так, у наступному прикладі *anyway*

вживається як маркер позначення кінця дискурсивної вежі й переходу бесіди в інше тематичне русло:

“*What’s up, Eliot?*”

“*Uh. How was your vacation, Ted?*”

“*Not bad, except I only got to see Sara for a couple of weekends. Otherwise it was just business as usual. Anyway, what’s your problem?*” [E. Segal. *The Class*, p.103].

Семантичний зміст дискурсивного маркера *in fact* можна описати як “*partial contradiction to the previous statement or clarification of the speaker’s viewpoint*”. Так, наприклад, у фрагменті *I’ll never forgive him. In fact, I’ll hate him forever* [J. Grisham. *The Rainmaker*, p.250], комунікант ставить під сумнів перлокутивний вплив свого першого висловлення і продукує інше висловлення, більш ефективно з точки зору прагматичного впливу, про що свідчить зіставлення семантичного змісту дієприкметників *never – forever* і дієслів *forgive – hate*. Слово *actually*, яке більшістю словників трактується як синонім *in fact*, насправді таким не є, оскільки з прагматичної точки зору вони мають різну сферу вживання: ілюстративний матеріал та опитування носіїв англійської мови доводить, що у випадку, коли адресат ставить під сумнів висловлення адресанта і не хоче порушувати основні постулати спілкування, він може вжити тільки *actually*. Інакше кажучи, продуцент може вживати як *in fact*, так і *actually*, але реципієнт – тільки *actually*. Так, у наступному прикладі заміна *actually* на *in fact* неможлива:

“*Andrew – are you busy tonight?*” *Ted asked nervously. “I mean, could you spare me five minutes after the library closes?”*

“*Sure, Lambros. Want to go downstairs to the Grill for a couple of cheeseburgers?*”

“*Well, actually, I’d prefer some place a little more private.*” [E. Segal. *The Class*, p.97].

Таким чином, дискурсивні маркери *in fact* і *after all* можуть бути в дискурсі маркерами таких прагматичних функції як: а) посилення перлокутивного впливу висловлення і б) корекція точки зору попереднього комуніканта.

Семантичний зміст службового слова *after all* описується таким чином: “*contrary to what you may think or expect*”. Прагматичні функції даної семантичної одиниці залежать від її місця у висловленні, оскільки в більшості випадків це слово вживається або в ініціальной, або у фінальній позиції. У фінальній позиції одиниця *after all* вживається, щоб показати, що подія сталась, незважаючи на обставини, наприклад: *Act 4 took place in Desdemona’s bedroom. She got murdered by her husband, who soon realized that she was faithful after all* [J. Grisham. *Playing for Pizza*, p.138]. В ініціальной позиції у *after all* інша функція: висловлення отримує іллокутивну силу конвінсиву, оскільки продуцент висловлення має за мету переконати реципієнта, змусити його змінити свою точку зору, наприклад: *After all, America is not so far away* [E. Segal. *The Class*, p.247].

Таким чином, *after all* виступає в діалогічному дискурсі як маркер не тільки протиставлення, але й переконання.

Семантичний зміст службового слова *really* можна описати як “*relating the true state of events*”. Основна прагматична функція семантичної одиниці *really* – довести реципієнтові повідомлення, що інформація заслуговує на довіру. Так, наприклад, у висловленні *She is really ill* за допомогою *really* підкреслюється думка адресанта: йому здається, що адресат з якоїсь причини має сумнів відносно даного факту (інформації) і хоче його переконати в протилежному. Іншими словами, логічний оператор *really* вживається в діалогічному мовленні як маркер переконання, але сфера його вживання суттєво відрізняється від *after all*.

Мовленнєву комунікацію можна іноді порівняти з битвою, у якій кожна зі сторін намагається отримати перемогу. Але на відміну від справжньої битви, перемога в комунікації направлена на отримання необхідної інформації, на спробу змусити комуніканта змінити свою точку зору, змусити його зробити щось, направити діалог в інше русло та ін. Іншими словами, перемога в комунікації означає досягнення комунікативної мети. Досить часто комуніканти приховують свої справжні наміри, саме тому для досягнення комунікативної мети вони обирають приховані мовленнєві прийоми та спеціальні мовні засоби, що дозволяє їм зберегти обличчя й одночасно досягти своєї комунікативної цілі. Як наслідок, у реальній комунікації можна знайти багато імпліцитних мовленнєвих засобів, якими мовці користуються з метою збереження обличчя під час мовленнєвої маніпуляції. Мовленнєва маніпуляція – секретна зброя комунікантів, коли вони намагаються примусити співбесідника діяти у своїх інтересах.

Унікальна можливість службових слів *after all, in fact, actually, anyway, anyhow, at any rate, really* бути носіями імпліцитної інформації робить їх незамінними засобами мовленнєвої маніпуляції. Так, наприклад, у висловленні *After all America is not so far away* [E. Segal. *The Class*, p.427] за допомогою дискурсивного маркера *after all*, який, як уже зазначалось, є носієм процедурної семантики протиставлення, продуцент намагається підкреслити той факт, що він знає точку зору реципієнта відносно даної інформації, але вважає її хибною й хоче змусити адресата змінити її шляхом інтродукції іншої точки зору. Таким чином, *after all* у даному прикладі є засобом реалізації прихованої інтенції мовця – удатися до стратегії мовленнєвої маніпуляції.

Таким чином, дискурсивні маркери, що мають у своїй семантичній структурі компонент «протиставлення», є прагматичними індикаторами комунікативної інтенції мовця і виступають у діалогічному дискурсі як засоби реалізації різноманітних дискурсивних стратегій.

Література

Blakemore D. Discourse and Relevance Theory / D. Blakemore // The Handbook of Discourse Analysis / [eds. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen and Heidi E. Hamilton]. – Malden: Blackwell Publishing, 2003. – P.100–118. Frazer B.

Discourse Markers Across Language / B. Frazer // Pragmatics and Language Learning: Monograph Series – University of Illinois. – 1993. – Vol. 4, P.1–16.
Schiffrin D. Discourse Markers / D. Schiffrin. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 364 p.
Schiffrin D. Discourse Markers: Language, Meaning and Context / D. Schiffrin // The Handbook of Discourse Analysis / [eds. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen and Heidi E. Hamilton]. – Malden: Blackwell Publishing, 2003. – P.54 –75.
Засекін С.Є. Дискурсивні маркери когерентності англomовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / С.Є. Засекін. – Луцьк, 2001. – 20 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

Grisham J. The Rainmaker / J. Grisham – London : Random House, 1996. – 568 p.
Grisham J. Playing for Pizza / J. Grisham – N.Y.: A Dell Book, 2007. – 308 p.
Lescroart J. Nothing but the Truth / J. Lescroart – N.Y.: A Signet Book, 2001. – 452 p.
Segal E. The Class / E. Seagal – N.Y.: Bantam Books, 1986. – 531 p.

ВОРОНИНА М.Ю.

(Харківський нац. ун-т імені В.Н.Каразіна)

СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЯК НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ

У статті на матеріалі французької мови розглядаються складносурядні речення як прямі і непрямі мовленнєві акти. Таке розмежування зумовлює взаємодія семантики й прагматики на рівні мовної системи й рівні мовлення. Непрямий мовленнєвий акт передбачає імпліцитне вираження комунікативного наміру мовця. Дослідження проводиться з метою виявлення можливих засобів реалізації непрямой іллокутивної функції в різних комунікативних типах складносурядних речень французької мови.

Ключові слова: контекст, мова, мовлення, непрямий мовленнєвий акт, предикативна частина, прямий мовленнєвий акт, складносурядне речення

М.Ю. Воронина. Сложносочиненные предложения французского языка как прямые и косвенные речевые акты. В статье на материале французского языка рассматриваются сложносочиненные предложения как прямые и косвенные речевые акты. Такое разграничение обусловлено взаимодействием семантики и прагматики на уровне языковой системы и уровне речи. Косвенный речевой акт предполагает имплицитное выражение коммуникативного намерения говорящего. Исследование проводится с целью выявления возможных способов реализации косвенной иллокутивной функции